

OLIMPIADA KOMBËTARE E HISTORISË
NË ARSIMIN E MESËM TË LARTË

Faza e dytë

Klasa 12

01 shkurt 2025

Udhëzime për nxënësin:

- Olimpiada fillon në orën 10:00 dhe mbaron në orën 13:00.
- Testi përmban 5 pyetje.
- Për secilën pyetje është lënë hapësira e nevojshme për të shkruar përgjigjen.

Për përdorim nga komisioni i vlerësimit

Pyetja	1	2	3	4	5
	10 pikë	15 pikë	12 pikë	5 pikë	8 pikë
Pikët e fituara					

Totali i pikëve të fituara

KOMISIONI I VLERËSIMIT

1.....

2.....

1. E Drejta Romake (Lex Romana) është një nga arritjet më të rëndësishme të qytetërimit romak dhe ka lënë një trashëgimi të fuqishme në zhvillimin e sistemeve ligjore moderne. Ajo ka luajtur një rol kyç në formimin e drejtësisë dhe të administratës në Perandorinë Romake dhe ka pasur ndikim të thellë në shumë sisteme ligjore të vendeve moderne, përfshirë ato të shteteve të Evropës dhe të botës perëndimore.

a) Cili ishte dallimi kryesor mes "ius civile" (e drejta civile) dhe "ius gentium" (e drejta e kombësive) në këtë sistem ligjor romak? **3 pikë**

Dallimi kryesor ndërmjet ius civile dhe ius gentium qëndronte në natyrën e aplikimit të tyre.

- Ius civile ishte ligji që rregullonte marrëdhëniet mes qytetarëve të Romës dhe ishte i aplikueshëm vetëm për ata që ishin romakë të lirë. Ky sistem ligjor përfshinte rregulla për pronësinë, kontratat dhe marrëdhëniet e tjera civile.
- Ndërsa ius gentium, ose e drejta e kombësive, ishte një sistem ligjor që rregullonte marrëdhëniet mes romakëve dhe të huajve, si dhe marrëdhëniet ndërkombëtare. Ius gentium u krijua për të siguruar një formë më universale të drejtësisë që mund të zbatohet në të gjitha territoret e perandorisë dhe me të huajt, duke mundësuar administrimin e një perandorie të madhe dhe të shumëllojshme etnike dhe kulturore.

b) E Drejta Romake rregullonte gjithashtu marrëdhëniet private dhe publike. Si i rregullonte ato? **4 pikë**

- Marrëdhëniet familjare dhe trashëgimia: Romakët kishin një sistem të zhvilluar për trashëgiminë, ku prona dhe pasuria kalonin nga një brez në tjetrin, përmes testamentit ose marrëveshjeve ligjore.
- Marrëveshjet tregtare dhe kontratat: E drejta romake kishte një ndikim të thellë në zhvillimin e kontratave, marrëveshjeve të dhëna dhe atyre të lidhura me tregtinë, që janë baza e shumë ligjeve të kontratës të përdorura sot.

c) Si ndikoi E Drejta Romake në zhvillimin e sistemeve ligjore të vendeve moderne? **3 pikë**

E Drejta Romake ka pasur një ndikim të jashtëzakonshëm në zhvillimin e sistemeve ligjore të shumë shteteve moderne. Shumë elemente të sistemit të drejtësisë romake, si ndarja e ligjit në kategori të ndryshme (p.sh. ligji civil dhe ligji i të huajve), përdorimi i kontratave dhe krijimi i një sistemi të bazuar në dokumenta të shkruara, janë bazuar në parimet romake. Pjesë të ligjit romak, si koncepti i pronësisë, trashëgimisë dhe kontratave, janë adoptuar nga shumë shtete të botës, përfshirë ata që ndjekin sistemin e Kodit Civil. Po ashtu, shumë praktika të lidhura me procedurat gjyqësore, si përdorimi i gjykatave dhe proceset e shqyrtimit të ankesave, kanë ndikim të drejtpërdrejtë nga tradita romake. Kjo e bën Të Drejtën Romake një nga bazat e sistemeve ligjore të sotme në shumë shtete të botës.

2. Kryqëzatat ishin një seri ekspeditash ushtarake të udhëhequra nga kisha katolike, kryesisht në periudhën mesjetare (nga shek. XI deri në shek. XIII), me qëllim rimarrjen e Jeruzalemit nga kontrolli mysliman dhe shpalljen e besimit të krishterë në Lindjen e Afërt. Këto luftëra kishin gjithashtu një karakter fetar, por shpesh u ndikuan nga interesa politike, ekonomike dhe territoriale.

Referuar këtyre ngjarjeve bëni një:

a) Analizë krahasuese (*periudha para dhe pas Kryqëzatave për të krahasuar ndryshimet kulturore dhe politike në botën perëndimore dhe lindore.*) **3 pikë**

Para Kryqëzatave, Evropa Perëndimore dhe Lindja e Afërt ishin të ndara dhe mes tyre ekzistonin shumë tensione, kryesisht midis të krishterëve dhe myslimanëve. Pas Kryqëzatave, përkundër luftërave, erdhën ndërveprime kulturore, shkencore dhe tregtare. Perandoria Bizantine humbi shumë territore për shkak të Kryqëzatës së Katërt, dhe kjo ndihmoi në forcimin e pushtetit të qytetërimeve të tjera, siç ishte Perandoria Osmane në Lindje.

- b) Analizë hipotetike (*Nëse Kryqëzatat nuk do të ishin zhvilluar, si do të kishin evoluar marrëdhëniet midis Evropës dhe Lindjes së Afërt gjatë periudhës mesjetare?*) **3 pikë**
 Nëse Kryqëzatat nuk do të ishin zhvilluar, marrëdhëniet mes Evropës dhe Lindjes mund të kishin mbetur të tensionuara dhe mbase edhe më të izoluara. Evropianët mund të kishin vonuar njohjen e trashëgimisë kulturore dhe shkencore të botës islame dhe bizantine, çka do të kishte ngadalësuar zhvillimin e rinovuar të filozofisë, shkencës dhe teknologjisë që erdhi pas përfundimit të Kryqëzatave.
- c) Analizë kritike (*A ishin Kryqëzatat një akt i pasivizimit të konflikteve fetare dhe politike, apo një katalizator i përshkallëzimit të tensioneve mes grupeve të ndryshme fetare në Evropë dhe Lindjen e Afërt?*) **3 pikë**
 Kryqëzatat ishin një përpjekje për të bashkuar besimin dhe politikën në një objektiv të përbashkët, por gjithashtu ishin një katalizator i përshkallëzimit të tensioneve fetare dhe kulturore. Ato shpesh përfunduan në dhunë të paarsyeshme ndaj grupeve fetare të tjera, siç ishte trajtimi i hebrenjve dhe myslimanëve, dhe ndihmuan në forcimin e ndarjeve midis krishtërit dhe islamit. Megjithatë, mund të argumentohet se ato kishin një bazë fetare dhe shpirtërore, edhe pse politikën mbizotëruese shpesh ishin të motivuara nga ambiciet territoriale.
- d) Analizë historike (*Si ndihmuan dështimet e disa Kryqëzatave (p.sh., Kryqëzata e Katërt) në ndryshimin e orientimit të politikës evropiane, të Bizantit dhe shteteve të tjera në Lindjen e Afërt?*) **3 pikë**
 Dështimi i Kryqëzates së Katërt (1202–1204) ishte një kthesë në historinë e Kryqëzatave, pasi në vend që të synonin Jeruzalemin, kryqtarët pushtuan dhe plaçkitën Kostandinopojën. Kjo çoi në dobësimin e Perandorisë Bizantine dhe krijoi një hendek të thellë mes Lindjes dhe Perëndimit që do të ndikonte gjatë shekujve të ardhshëm. Ky dështim shkaktoi gjithashtu tensione të mëdha ndërmjet Kishës Katolike dhe asaj Ortodokse.
- e) Analizë politike (*Si ndikuan Kryqëzatat në forcimin e strukturave shtetërore të mbretërive të Evropës Perëndimore?*) **3 pikë**
 Kryqëzatat ndihmuan në forcimin e strukturave të mbretërive evropiane, duke krijuar një lidhje të ngushtë midis mbretërve dhe Kishës. Ky aleancë politike i mundësoi mbretërve të merrnin legjitimitet dhe mbështetje fetare për sundimin e tyre. Po ashtu, disa prej tyre u bënë mbrojtës të besimit dhe të mbështetësve të Papës, duke përdorur Kryqëzatat si një mundësi për të zgjeruar territorin dhe autoritetin.
3. Dy ndër dokumentet themelore të nacionalizmit shqiptar konsiderohen vepra e Pashko Vasës "E vërteta mbi Shqipërinë dhe shqiptarët" dhe vepra e Sami Frashërit "Shqipëria ç'ka qenë, ç'është dhe ç'do të bëhet".
- a) Përgjigju: **6 pikë**
 Qëllimi kryesor i veprave të Pashko Vasës dhe Sami Frashërit (në tërësi) ishte:
- ↓
- Të ndihmonin në krijimin dhe forcimin e identitetit kombëtar shqiptar dhe të mobilizonin shqiptarët për një shtet të pavarur.
- Të dy autorët e konsideronin pavarësinë dhe bashkimin e shqiptarëve si çelësin për zhvillimin e kombit dhe arritjen e një shoqërie me të drejta dhe të zhvilluar.
Vepra e Pashko Vasës "E vërteta mbi Shqipërinë dhe shqiptarët" kishte për qëllim: ↓ të ndriçonte dhe denonconte padrejtësitë që iu bënin shqiptarëve nga jashtë dhe nga brenda, duke nxitur ndërgjegjësimin për nevojën e një kombi të bashkuar dhe të pavarur.	Vepra e Sami Frashërit "Shqipëria ç' ka qenë, ç' është dhe ç'do të bëhet" kishte për qëllim: ↓ të parashikonte të ardhmen e Shqipërisë, duke theksuar nevojën për modernizimin e vendit dhe krijimin e një shoqërie të arsimuar dhe të pavarur, që do të mund të përballonte sfidat e kohës dhe të krijonte një shtet të fortë shqiptar.

b) Si trajtohet në veprat e Pashko Vasës dhe Sami Frashërit ideja e pavarësisë kombëtare?

4 pikë

"E vërteta mbi Shqipërinë dhe shqiptarët"

Në këtë vepër, Pashko Vasa e trajton idenë e pavarësisë kombëtare si një detyrë të domosdoshme për shqiptarët. Ai argumenton se shqiptarët janë një komb i lashtë dhe se i kanë të drejtat për një shtet të pavarur. P. Vasa denoncon perandoritë e huaja, veçanërisht Perandorinë Osmane dhe thekson se shqiptarët janë të shtypur dhe të mbajtur nën një regjimin të padrejtë. Ai kërkon që shqiptarët të ndërgjegjësohen për rëndësinë e bashkimit kombëtar dhe të përmbushin aspiratën për liri dhe pavarësi.

"Shqipëria ç' ka qenë, ç' është dhe ç'do të bëhet"

Në veprën e tij, Sami Frashëri zhvillon një analizë të thellë të të kaluarës, të tashmes dhe të ardhmes së Shqipërisë, duke theksuar se pavarësia kombëtare është çelësi për zhvillimin dhe modernizimin e kombit shqiptar. Frashëri thekson se Shqipëria ka qenë nën pushtimin e huaj për shumë shekuj, veçanërisht nga Perandoria Osmane; se ky pushtim ka penguar zhvillimin e shoqërisë shqiptare dhe ka mbajtur Shqipërinë në prapambetje.

S. Frashëri e trajton idenë e pavarësisë si një nevojë urgjente, duke argumentuar se shqiptarët duhet të bashkohen dhe të krijojnë një shtet të pavarur, për të ruajtur dhe zhvilluar kulturën dhe traditat e tyre.

c) Çfarë roli luajtën këto dy vepra në forcimin e ideve të Rilindjes Kombëtare Shqiptare?

2 pikë

Veprat e Pashko Vasës, *"E vërteta mbi Shqipërinë dhe shqiptarët"*, dhe Sami Frashërit, *"Shqipëria ç'ka qenë, ç'është dhe ç'do të bëhet"*, luajtën një rol kyç në forcimin e ideve të Rilindjes Kombëtare Shqiptare, duke kontribuar në ndërgjegjësimin e shqiptarëve për identitetin e tyre kombëtar dhe për nevojën urgjente për një Shqipëri të pavarur dhe të bashkuar. P. Vasa theksonte se shqiptarët kanë të drejtën për pavarësi dhe autonomi, duke kërkuar që ata të luftonin për të drejtat e tyre kombëtare. Ndërsa, S. Frashëri e lidhte pavarësinë me nevojën për modernizim dhe zhvillim, duke e parë arsimin dhe shkencën si mjet për përparimin e kombit. Të dy autorët nxisnin bashkimin kombëtar dhe mobilizimin për pavarësi, duke i ftuar shqiptarët të angazhoheshin për realizimin e aspiratave të Rilindjes.

Veprat e Vasës dhe Frashërit ishin gjithashtu burime frymëzimi për intelektualët dhe liderët politikë të periudhës, duke i dhënë një orientim kombëtar lëvizjes për pavarësi dhe zhvillim. Ato kërkonin një Shqipëri të arsimuar, të qytetëruar dhe të zhvilluar, duke përmendur rëndësinë e arsimit dhe shoqërisë së qytetëruar për të përballuar sfidat e kohës. Këto vepra u shndërruan në mjetet ideologjike që ndihmuan në forcimin e ideve të Rilindjes Kombëtare dhe në krijimin e një të ardhmeje të pavarur dhe moderne për Shqipërinë.

4. Pavarësisht këtyre goditjeve prapa krahëve, pavarësisht zhgënjimeve që i dhuruan deri edhe bashkëpunëtorë e miq të tij, të cilët me të dëgjuar për ardhjen e afërt të Princit Wied, e braktisën qeverinë e tij kombëtare dhe vrapuan drejt Durrësit për të marrë ndonjë post në qeverinë feudale të princit gjerman, I. Qemali nuk e humbi shpresën dhe besimin e tij në të ardhmen e atdheut.

"Lipset të fitojmë me ç'a do mënyre Kosovën, Manastirin, Janinën e gjithë Çamërinë", shkruante ai nga emigracioni i detyruar, *"por për këtë unë shpresën nuk e kam tek bejlerët dhe arkondët që vështrojnë të fitojnë tituj e të bëhen princër... Shpresa ime është te pronarët e vegjël e opingarët që janë zotët e vërtetë të Shqipërisë"*.

Artikulli i historianit Pëllumb Xhufi, botuar në gazetën "Dita"

Figura e Ismail Qemalit ishte figura e një personaliteti që përmblihte në shkallën sipërore të gjitha tiparet e një lideri të padiskutuar, që jetoi dhe veproi me forcën e mendjes dhe me zjarrin e një patrioti. Por, rrethanat në të cilat ai drejtoi vendin si kryeministri i parë i shtetit modern shqiptar do t'ia vështirësonin punët deri në dorëheqjen e tij dhe të qeverisë së tij në 22 janar 1914.

Cilat ishin rrethanat e vështira me të cilat do të përballej Ismail Qemali dhe qeveria e tij?

5 pikë

- a) Qeveria e Ismail Qemalit do të ushtronte kompetencat, fillimisht në një territor të ngushtë, në trekëndëshin Vlorë-Berat-Lushnje.
 - b) Shtetet fqinje ishin prezente në territoret shqiptare: Mali i Zi mbante të rrethuar Shkodrën derisa e mori nga Esat pashë Toptani. Serbia kishte zbritur deri në Durrës, Greqia kishte marrë Çamërinë, Janinën dhe kishin bllokuar bregdetin deri në afërsi të Vlorës. Situata do të ndryshojë nga pranvera e 1913-ës kur do të fillojë tërheqja e tyre dhe e ushtrisë së Perandorisë Osmane.
 - c) Qeveria e Ismail Qemalit nuk e shtriu dot autoritetin në Shqipërinë e Mesme ku Esat pashë Toptani do të krrijonte "Pleqësinë e Shqipërisë së Mesme" si një qeveri paralele.
 - d) Në Shqipëri vepronin 3 pushtete paralele: Qeveria e Vlorës, Pleqësia e Shqipërisë së Mesme dhe KNK.
 - e) Në përbërje të qeverisë së Vlorës kishte elemente të kastës së vjetër, pashallarë, bejlerë, të cilët i kishin shërbyer shtetit osman dhe ishin larg vizionit të Ismail Qemalit. Ata shikonin interesin personal dhe shfaqnin prirje separatiste, si psh: Esat pashë Toptani.
 - f) Qeverisë i mungonin burimet financiare të nevojshme për të ngritur në këmbë këtë shtet të sapolindur. Italia dhe Austro-Hungaria, që i kishin premtuar kapitale për hapjen e Bankës Kombëtare, nuk i dhanë këto kapitale.
 - g) Me vendosjen e KNK-së në Shkodër, qeveria e Ismail Qemalit, u la në hije nga KNK dhe u trajtua si figurë politike e dorës së dytë.
 - h) Në Konferencën e Ambasadorëve në Londër u vendos që në Shqipëri të vinte një princ i huaj, princ Wied. E në këto kushte, kryeministri i parë shqiptar, duke mos patur mbështetjen e ndërkombëtarëve do të japë dorëheqjen.
5. Në periudhën e diktaturës komuniste, për tri dekada me radhë, me përjashtim të ndonjë përzierje të rastit të portofolave ministrorë, skenën politike e dominuan tri familje themeluese:
- Enver Hoxha shërbeu si Sekretar i Parë i Partisë, ndërsa e shoqja, Nexhmije Hoxha kryesoi sektorin e arsimit dhe të kulturës në Komitetin Qendror, si edhe Institutin e Studimeve Marksiste-Leniniste.
 - Mehmet Shehu shërbeu si kryeministër, ndërsa e shoqja si nënkryetare e Kuvendit Popullor dhe si drejtoreshë e shkollës së partisë, Instituti "V.I. Lenin". Gjithashtu, i afërmi i Shehut, gjeneral Kadri Hazbiu shërbeu si ministër i brendshëm dhe kreu i Sigurimit të Shtetit.
 - Në rangun e tretë të udhëheqjes vinte Hysni Kapo, i cili shërbeu si sekretar partie dhe kryesoi sektorin e organizmit dhe të kuadrit, ndërsa e shoqja kryesoi organizatën e fuqishme Bashkimi i Grave të Shqipërisë. Pothuajse gjysma e Komitetit Qendror të Partisë (organi më i lartë kolegjal partiak së bashku me Byronë Politike) kishin lidhje të afërta farefisnore me njëri-tjetrin.
- a) A mund të konsiderohet ky lloj grumbullimi i pushtetit në duar të pakta si një mekanizëm i efektshëm për të ruajtur stabilitetin dhe kontrollin politik të Partisë së Punës?

4 pikë

Lidhjet farefisnore dhe personale kishin një ndikim të jashtëzakonshëm në funksionimin e institucioneve shtetërore dhe shpërndarjen e pushtetit gjatë periudhës së diktaturës komuniste. Kjo lloj lidhjeje e ngushtë familjare dhe personale ndihmonte në centralizimin e pushtetit dhe në ruajtjen e kontrollit të ngushtë mbi administratën shtetërore. Pushteti u përqendrua në disa individë dhe grupe të ngushta, të cilët, përmes lidhjeve familjare, krijonin një rrjet të besueshëm dhe të lidhur. Kjo shpërndarje e pushtetit nuk lejonte shpërthime të mundshme të disidencës dhe garantonte një kontroll të fortë mbi institucionet kyçe të shtetit. Grumbullimi i pushtetit në duar të pakta u përdor nga regjimi si një mekanizëm efektiv për të ruajtur stabilitetin politik, pasi ai e bënte më të vështirë kundërshtimin dhe dhënien e mundësive për grupe të tjera për të sfiduar pushtetin. Kjo i mundësoi regjimit të ruante kontroll të fortë dhe të centralizuar mbi shtetin.

Pushteti i përqendruar shërbente si një mjet efektiv për të mbajtur nën kontroll shoqërinë dhe shmangur çdo lloj disidence ose përpjekjeje për të sfiduar udhëheqjen. Kjo i mundësonte Partisë së Punës që të ruante një kohezion të brendshëm dhe t'i jepte udhëheqësve mundësinë për të marrë vendime të shpejta dhe efikase në nivele të ndryshme, pa pasur nevojë të merreshin me kundërshtime apo sfida brenda partisë. Po ashtu, një grumbullim i tillë i pushtetit kishte një efekt stabilizues për regjimin në kuptimin që eliminonte mundësitë për të krijuar fraksione të ndryshme brenda Partisë, që mund të kishin çuar në tensione dhe pasiguri brenda strukturave të saj, siç mund të ndodhte në një sistem më të decentralizuar. Çdo individ apo grup që mund të kishte ambicie për pushtet, shihte se ishte më e lehtë të fitonte favorin e udhëheqësve të lartë dhe të përfshihej në një rreth të ngushtë të besuarish, duke siguruar kështu një unitet të dukshëm për popullin e gjerë.
Etj.

- b) Cilat ishin pasojat e këtij kontrolli të fuqishëm të udhëheqësve të partisë mbi sektorët e arsimit dhe të kulturës?

4 pikë

Kontrolli i fuqishëm i udhëheqësve të partisë mbi sektorët kyç të shoqërisë, si arsimit, kultura dhe të drejtat e liritë e individëve ishte një ndër karakteristikat kryesore të regjimeve autoritariste, ku kontrolli i shtetit përfshin çdo aspekt të jetës shoqërore dhe kulturore, duke kufizuar mundësitë për liri mendimi, shprehje dhe zhvillim të individëve dhe grupeve të caktuara. Arsimit dhe kultura janë dy nga fushat më të rëndësishme që u përdorën si mjete për të kontrolluar mendimin publik dhe për të formuar një shoqëri të brumosur me ideologjinë zyrtare të partisë. Duke kontrolluar këto sektorë, regjimi mund të ndikonte në formimin e mendimeve, bindjeve dhe qëndrimeve të qytetarëve, duke ndaluar çdo formë të mendimit kritik ose alternativ.

Arsimi: Programet mësimore dhe tekstet shkollore ishin të mbushura me propagandë ideologjike, duke shmangur çdo diskutim të mundshëm mbi sistemet politike, historinë e vendeve të tjera ose praktikën e tjera sociale. Ky kontroll i arsimit eliminonte mundësitë që individët të zhvillonin një pikëpamje kritike dhe të pavarur.

Kultura: Kontrolli mbi kulturën përfshinte censurimin e çdo forme arti që mund të kritikonte regjimin ose që paraqiste ide të tjera që mund të konsideroheshin të rrezikshme. Regjimi kontrollonte dhe censuronte çdo vepër letrare, çdo film apo pjesë teatrale, çdo këngë apo shfaqje muzikore, si edhe çdo formë tjerë të artit. Çdo formë e artit që nuk ishte në linjë me ideologjinë komuniste dhe me imazhin që regjimi dëshironte të promovonte, ishte e ndaluar.

Ky kontroll shkaktonte varfërim intelektual dhe krijim të një shoqërie të pasur vetëm me një lloj mendimi dhe kreativiteti. Individët që nuk ishin dakord me ideologjinë e partisë ishin të detyruar të qëndronin të heshtur dhe të shtypur, përndryshe mund të përballeshin me ndëshkime të ashpra.

Etj.